

■ **Sabri Erturhan**, *İslam Ceza Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2020, 349 s.

Değerlendiren: Dr. Öğr. Üyesi Adem ÇİFTÇİ*

Suç, insanlığın bir gerçeğidir. Suçun tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Suçun olmadığı bir dünya hayal edilebilir, lakin gerçekleşmesi mümkün değildir. Suç olduğu sürece onu önleyici müeyyidelerin de olması kaçınılmazdır. Ceza, hukukun en temel unsurlarından birisidir. Devletler var olabilmek ve hayatiyetlerini devam ettirebilmek için ceza müeyyidesini uygulamak zorundadır. Ceza yaptırımını uygulamayan her toplum çözülmeye ve dağılmaya mahkumdur.

Her hukuk düzeninde olduğu gibi İslam hukukunun da kendine has, özgün bir ceza hukuk sistemi vardır. Bu hukuk sisteminde suç ve cezalar had, kısas ve ta'zir şeklinde üçlü bir tasnife tabi tutulmuştur. Had ve kısas kapsamına giren suç ve cezalar doğrudan Kur'an ve sarîh Sünnet'le belirlenmiş olduğunda değiştirme, artırma ve eksiltme türünden müdahalelere kapalıdır. Vahye dayanması hasebiyle de bu hükümlerin tarihselliği de söz konusu değildir.

Tanıtımını yapacağımız bu eser, müellifin İslam ceza hukuku alanında sarf edilen gayret, birikim ve akademik çalışmalarının önemli bir örneğini yansıtmaktadır. Yazarın İslam ceza hukuku alanında ortaya koyduğu pek çok kitap ve makalenin nihâi noktada sentezlendiği ve ilim taliplilerinin istifadesine sunulduğu bu önemli eser dört bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde *İslam Ceza Hukuku Genel Hükümler* üst başlığı altında beş ana başlık açan müellif, *Ceza Hukukunun Niteliği*, *İslam Ceza Hukukunun Karakteristik Özellikleri*, *İslamî Cezalara Yönelik Farklı Yaklaşımlar*, *Suç Kavramı*, *Ceza Kavramı* konularını ele almıştır. İkinci bölüm ise *Özel Hükümler Had Suç ve Cezaları* üst başlığı altında *Zina*, *Kazf (İffete İftira)*, *Sarhoşluk (Şüribül-Hamr)*, *Hırsızlık*, *Hirâbe (Eşkiyalık-Yol Kesme-Harâmîlik-Terör)*, *İrtidât (Dinden Dönme)* ve *Bağy (Devlete Karşı İsyân)* başlıkları altında had suç ve cezalarını ele almıştır. Üçüncü bölümde ise *Kısas Suç ve Cezaları* ana başlığı altında *Adam Öldürme* ve *Müessir Fiilleri* ele alan müellif son bölümde ise *Ta'zir Suç ve Cezalarını* ele almıştır.

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İslam Hukuku Anabilim Dalı, ademciftci28@hotmail.com, ORCID ID: orcid.org/ 0000-0002-9040-2753

Yazarın eserini telif ederken klasik kaynaklardaki sistematik ile İslam ceza hukuku alanında yapılan modern çalışmalarda benimsenen sistematığı harmanlandığı söylenebilir. Bir taraftan modern çalışmalardaki gibi özel hukuk genel hukuk şeklinde bir ayrıma giderken, öte yandan suç ve cezaları klasik kaynaklarda ele alındığı şekliyle üç tasnife tabi tutarak incelemiştir.

Yazarın birinci bölümde İslam ceza hukuk genel hükümleri başlığı altında ceza hukukunun niteliği konusunu ele almış, ceza hukukunu diğer hukuk dallarından ayıran özelliklerini ortaya koymuştur. Buna göre ceza hukukunu diğer hukuk dallarından ayıran en temel özelliği, bu hukuk dalında kurallara aykırılığın müeyyidesinin hayata, hürriyete ve mala yönelik olması, bahse konu bu haklardan tamamen veya kısmen mahrumiyeti gerektiren ve ceza adı verilen sert müeyyideleri ihtiva etmesidir. Ceza hukuku alanında sosyal düzeni bozan hareketler, icra ve ihmal şeklindeki ihlaller, diğer hukuk dallarına göre daha vahim bir nitelik arz eder. Bu hareketlerin doğurduğu zararlar, diğer hukuk dallarını ihlal eden fiil ve hareketlerin sebebiyet verdiği zararlara oranla çok daha ağırdır. Karşılığında müeyyide öngörülen bu ihlal ve hareketlere hukukta ayrı bir isim verilmiş ve bunlara suç denilmiştir.

Ceza hukuku, devlet gücünün diğer hukuk disiplinlere oranla daha fazla müdahalesini zorunlu kılmaktadır. Ceza hukukunun öngördüğü bütün yaptırımlar bir hukuk devletinde ancak devlet tüzelkişiliği tarafından uygulanabilir. Ceza hukukunun gerekli kıldığı bu devlet müdahalesi keyfi ve sınırsız olamaz. Bahse konu bu müdahale yine hukukun öngördüğü esaslar çerçevesinde gerçekleştirilir. Bu müdahalenin kişi hak ve özgürlüklerini ihlal etmemesi gerekir. Bu tahdit, hukuk devleti olmanın en önemli ölçütlerindendir.

Yazar, ceza hukukunun diğer hukuk dallarından farkını ortaya koyduktan sonra bir bilim dalı olarak ceza hukukunun, kamu hukuku altında yer alan bir disiplin olduğunu, bunun sebebinin de suç oluşturan haksızlık nedeniyle devlet ile suçlu arasında kurulan ilişkiden kaynaklandığına işaret etmektedir. Yazar daha sonra ceza hukukunun diğer bilim dallarıyla olan ilişkisine temas etmektedir. Ceza hukukunun başta anayasa hukuku olmak üzere devletler hukuku, idare hukuku, medeni hukuk, borçlar hukuku, kriminoloji (suç bilimi) ve adli tıp gibi pek çok bilim dalıyla yakın ilişki içerisinde olduğuna işaret etmektedir.

Bu bölümde yazarın üzerinde durduğu bir diğer konu ise İslam ceza hukukunun karakteristik özellikleridir. Bu anlamda İslam hukukunun vahye dayanan ilahî kaynaklı olduğunu, ceza hukukunun da aynı şekilde dayanağının ilahî özellik arz ettiğini, bu itibarla bu hükümlere uyma ve onları uygulamanın imanının zorunlu bir gereği olduğuna vurgu yapmaktadır. İslam ceza hukukunun ahlakla olan ilişkisine

değinen yazar, ahlak ile hukukun aynı müşterek kaynağa istinad ettiğini, ahlaka aykırı bir davranışının hiçbir zaman hukûkî koruma altında olamayacağını, İslam hukukunun bütün emir ve yasaklarında meselenin ahlakî cihetinin her zaman ve zeminde mutlaka gözetildiğini, toplumu ayakta tutan temel dinamiklerin başında da üstün ahlakın geldiğini, bu sebeple de İslam'ın ahlakî değerlerin korunmasına son derece önem atfettiğini ifade etmektedir.

Yazar bu bölümde ayrıca suç ve cezaların kanuniliği ilkesine değinerek İslam hukukunda bu evrensel prensibin tâ ilk baştan beri benimsendiğine ve naslarda konuyla ilgili sarıh ifadelerin yer aldığına vurgu yapmaktadır. Ceza kanunlarının geriye yürütülemeyeceği kaidesine de işaret eden Erturhan, bu esasın İslam ceza hukukunun temel prensipleri arasında yer aldığına işaret ederek naslardan verdiği örneklerle konuyu temellendirmeye gayret etmiştir.

İslam hukukunun hükümlerinin evrensel olması sebebiyle bir mekanla sınırlandırılmayacağını ifade eden yazar, darulislâm darulharb ayırımına temas ederek İslam'ın hakimiyeti altında olmayan darulharb'de işlenen bir takım suç fiillerine ceza uygulanamayacağını belirtmektedir. Çalışmada insanların sahip olduğu statü, nesep, zenginlik gibi faktörlerin kanun önünde kendilerine artı bir menfaat sağlamayacağını kanun önünde herkesin eşit olduğu vurgulanmaktadır.

Yazar bu bölümde ayrıca sahibine göre hakları hukukullâh ve hukukulibâd şeklinde ele almakta, Şüpheden sanığın yararlanma ilkesinin İslam hukukunun en köklü ilkelerinden biri olduğuna ve dayanağının da naslar olduğuna temas etmektedir. Aynı şekilde müellif af ve tövbenin cezaları düşürmesi, suçun gizlenmesi kendine özgü cezalar ihtiva etmesi, ispat zorluğu, infazın aleniği ve işkence yasağı gibi İslam hukukunun öne çıkan diğer karakteristik özelliklerini de ele almaktadır.

Yazar İslâmî cezalara farklı yaklaşımlar başlığı altında İslam hukukundaki mevcut cezalara özellikle de bedenî cezalara yöneltilen tarihsel olduğu, çağa uygun olmadığı, cezaların bireyselleştirilmediği gibi ileri sürülen bir takım iddiaları cevaplandırmaya çalışmaktadır.

Suç kavramı başlığı altında farklı açılardan yapılan suç tanımlarına, suçun genel unsurlarına, hukuka uygunluk nedenlerine, suçların çeşitleri başlığı altında had, kısas ve ta'zir suçlarına, suçun özel beliriş şekilleri başlığı altında suça teşebbüs, suça iştirak, suçların içtimaî konularına etraflıca değinmekte ve suçla mücadele yöntemlerine ve bu konuda alınabilecek önlemlere yer vermektedir. Ceza kavramı başlığı altında ise cezalandırma ilkeleri, cezalandırmanın gayeleri, cezaların çeşitleri, cezayı ağırlaştırıcı ve hafifleten sebeplere, cezayı düşüren sebeplere, cezalar arasındaki farklara genişçe yer vermekte böylece ilk bölümü tamamlamaktadır.

Yazar ikinci bölümde özel hükümler başlığı altında had suç ve cezalarını ele almaktadır. İlk olarak zinanın tanımı ve mahiyetine akabinde de suç ve cezanın hukuki dayanağına temas eden yazar, zina fiilinin yasaklanmasıyla korunan hukûkî yararın, hukukun insana tanıyıp başkalarının tecavüzlerine karşı koruduğu hak, varlık ve değerlerden ibaret olduğunu, zinanın yasaklanmasının ise nesep, genel ahlak, aile ve kamu düzeninin korunması amacına matuf olduğunu belirtmektedir. Yazar ayrıca zinanın nesep, ırz-namus, aile ve hatta hayat gibi vazgeçilemez temel insanî değerlerin tamamını tehdit eden çirkin bir fiil olduğunu, bu nedenle İslâm'da şiddetle yasaklandığını, emanet ilkesine aykırılık teşkil ettiğini, evrensel ahlak kurallarına ve mantık ilkelerine aykırı olduğunu ifade etmektedir.

Zinanın neden olduğu sayısız olumsuzluklar bulunduğu vurgu yapan yazar, ailelerin dağılması, yuvaların yıkılması, cinsel hastalıkların yayılması, zina ürünü çocukların neden olduğu problemler, yine zina mahsulü olmalarının bu çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri, çocuk yapma oranının azalması, insanî ve ahlakî hasletlerden uzaklaşılması, suç işleme oranlarında önemli artışlar gibi hususların bu olumsuzluklar arasında sayılabileceğini ifade etmektedir.

Suçun ispat vasıtalarına da değinen yazar, bu konuda nelerin delil olarak kabul edileceğine, bekar ve evli zâniye uygulanacak cezalara, recm cezasıyla ilgili farklı yaklaşımlara, tarafların bu konudaki iddia ve delillerine yer vermekte ve bunları etraflıca ele alıp cevaplandırmaya çalışmaktadır. Cezanın infazına da değinen müellif bekar zâniye uygulanacak celde cezasına ve buna ilaveten bazı mezheplerin faillere öngördüğü sürgün cezasının kapsamına değinmektedir. Yazar, zina cezasını düşüren sebepleri zikrederek zina suçu ve cezasıyla ilgili konuyu nihayete erdirmektedir.

Had suçlarının ikincisi olarak kazf yani iffete iftira suçu ve cezasını ele alan müellif, suçun tanımını yaptıktan sonra, korunan hukuki yararın insan haysiyeti, iffeti ve kamu ahlakî olduğunu açıklamaktadır. Kazf'in hukukî dayanağına temas eden yazar suçun unsurlarının taraflar, zina isnadı kasıttan ibaret olduğunu, suçun ispatında şahitler, ikrar ve Şâfiî mezhebine göre yeminle de kazf suçunun sabit olacağını ifade etmektedir. Müellif Nûr suresi 4. ayette açıklandığı üzere fâile yönelik seksen sopa, müebbed olarak şehadetten mahrumiyet ve fisk vasfıyla damgalanmak üzere üç hükmün bulunduğu, ayette tasrih edildiği üzere hür kimseler için cezanın seksen kırbaç olduğu hususunda fukahânın ittifakı olduğunu belirtmektedir. Fâile yönelik bir diğer hüküm olan şahitlikten mahrumiyet cezasına gelince, yazar bu konudaki farklı yaklaşımları şu şekilde ortaya koymaktadır: Kazf cezasının infazından önce failin tövbesi ittifakla ondan fisk vasfını kaldırır ve şehâdeti geçerli olur. Hanefî ve Mâlikî fukahâsına göre fail tövbe etmese dahi onun

şâhitliği geçerlidir. Çünkü kişinin fık vasfı ancak haddin infazıyla tescil edilebilir. Cezaya mahkum edilip infazı gerçekleşmeyen bir şahsın fâsık olarak nitelenmesi mümkün olmadığından şahitliği de geçerlidir.

Ceza infazı sonrası tövbe etmeyen kâzifin şahitliğinin reddedileceği konusunda ise icmâ oluşmuştur. İnfazdan sonra failin tövbe etmesi halinde Hanefiler dışındaki cumhûr-ı fukâhaya göre fail, şahitlik ehliyetini yeniden kazanır. Hanefiler'e göre ise fail tövbe etse dahi artık şahitlik ehliyetini kazanamaz ve ömür boyu bu yasak devam eder. Yazar Hanefilerin ve Cumhuriyetin delillerini ortaya koyup inceledikten sonra, Ebû Zehra ve Mevdûdî gibi çağdaş ilim adamlarının konuyla ilgili mütalalarına yer vermektedir. Kazf cezalarını düşüren sebepleri sayan müellif, affın kazf haddini düşürmesi konusunda fakihlerin farklı görüşler serdettiklerini, Hanefilerin dışında kalan cumhuriyet kazf'de kul hakkını daha galip gördüklerinden, bu suçun cezasında affın câri olacağını; Hanefilerin ise kazfî amme hakları kapsamında mütalaa ettikleri için afa hadd-i kazfî düşmeyeceği görüşünde olduklarını, Zâhirîlerin de bu konuda Hanefiler gibi düşündüğünü ifade etmektedir.

Yazar had suçlarının üçüncüsü olarak sarhoşluğu (şürbü'l-hamr) ele almıştır. Burada sarhoşluğun tanımı, mahiyeti, müskirâtın (sarhoş eden maddelerin) çeşitlerine değinen müellif dokuz madde halinde bunlara temas etmiştir. Suç ve cezanın hukukî dayanağına değinen yazar yasak hükmüyle korunan hukukî yararın akli melekelerin, insan onurunun, aile hayatının, kamu düzeninin ve servetin korunması gibi amaçlara matuf olduğunu ifade etmektedir.

Suçun unsurlarına yer veren yazar şahitlik ve ikrarın yanı sıra ağızda bulunan koku ve kusmanın ispat vasıtası olduğunu, kişinin içki kusması veya içki kokması gibi karînelerin suçun ispatı konusunda yeterli delil olup olmayacağı fukahâ arasında ihtilafa konu olduğunu belirtmektedir. Fukahânın cumhûruna göre ağzı alkol kokana salt bu kokuya istinaden had uygulanmaz. Mâlikî mezhebine göre ise kokuya istinaden had uygulanır. Hanbelî mezhebinde de bir görüşe göre kokuya istinaden had uygulanır. Hanbelî mezhebinde ise ikrarla birlikte kokunun bulunması şart değildir. Kokuyu haddin infazı için yeterli karîne gören fakihler Hz. Ömer ve İbn Mes'ûd'un bu yöndeki uygulamalarını esas almışlardır. Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre içki suçunda davanın dinlenmesi, şehâdet ve ikrarın geçerliliği ve nihayet haddin uygulanabilmesi içki kokusunun varlığıyla kayıtlıdır. Koku geçtikten sonra bir içki davası dinlenmez. İmam Muhammed ise kokunun geçmesini infazın yapılmaması için yeterli bulmaz. Ona göre haddin infazı için failde içki kokusunun bulunması şart değildir. Dava zaman aşımına uğramamış ise koku dikkate alınmaksızın failde had infaz edilir. Zaman aşımı süresi ise tercih edilen görüşe göre bir aydır.

Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre salt kusma ile hadd-i şürib uygulanmaz. Çünkü bu koku ve kusma çok farklı nedenlerden kaynaklanabilir. Bu ihtimaller durumu şüpheli hale sokar. Şüpheli durumlarda ise had uygulanmaz.

Ayrıca bilimsel yöntemlerin bu suçun ispatında bir vasıta olarak kullanılıp kullanılmayacağına da değinen yazar, kişinin alkollü içecekleri kullandığının çeşitli testlerden yararlanılarak bilimsel yöntemlerle tespitinin mümkün olduğunu, ancak haddin uygulanabilmesi için yeterli delil olup olmadığının tartışmalı olduğunu ifade etmektedir. İçki içmenin cezasıyla ilgili tartışmalara da yer veren yazar, konunun sahabe döneminde de tartışıldığını, ceza üzerinde icma iddiasının bulunduğunu ancak bunun isabetli olmadığını, nihai hükmün çoğunluğun görüşü olarak sabit olduğunu belirtmektedir. Hadd-i şürible ilgili İbn Hacer'in altı farklı görüş bulunduğunu ifade ettiği bilgisine de yer verilmektedir. İçki suçunun cezasıyla ilgili bu ihtilaflar, içki cezasının had mi yoksa ta'zîr mi olduğu konusunda farklı görüşlerin doğmasına sebep olmuştur. Fukahânın büyük çoğunluğu içki cezasının seksen kırbaçtan oluşan bir had cezası olduğuna hükmederken, çağdaş hukukçulardan Selim Avvâ, Mustafa Şelebî, Behnesî gibi ilim adamları bütünüyle ta'zîr cezası olduğu düşüncesindedir. Erken dönem fukahâsından da ta'zîr olduğu kanaatinde olanlar vardır.

Had suçlarından bir diğeri olan hırsızlık suç ve cezasını ele alan müellif, suçun tanımı, korunan hukuki yararı, unsurlarını ele almakta; hıyanet, gasp, intihâb (yağmalama), ihtilas, tırnakçılık gibi mala yönelik haksız fiillerde "gizlice alma" unsuru oluşmadığı için faillere hırsızlık haddi uygulanamayacağını ifade etmektedir. Malda bulunması gerekli şartlara da değinen müellif, malın mütekevîm olması, nisaba ulaşması, başkasına ait olması, hırs altında olması gibi hususlara temas etmekte; nisapla ilgili ihtilaflara yer vererek, konuyla ilgili klasik ve modern görüşleri de değerlendirmektedir. Ayrıca malın muhez olmasının bir gereklilik olduğunu ifade eden müellif, klasik literatürde hırsızın, başlı başına hırs sayılan mekanlar ve başkası sebebiyle hırs sayılan mekanlar şeklinde ikiye ayrıldığını belirtmektedir. Nebbâş'ın yani mezarları açarak ölüyle birlikte konan değerli eşyaları çalan kimselerin, had cezasına çarptırılıp çarptırılmayacağına değinen yazar, ölünün mâlik olup olamayacağı noktasındaki tartışmalara da yer vermektedir. Aynı şekilde karıkoca arasındaki hırsızlık, akrabalar arasındaki hırsızlık, misafirin hırsızlığı, elektronik ortamda gerçekleştirilen hırsızlık eylemlerinin de yine had kapsamına dâhil edilip edilemeyeceği konusunu ele almaktadır.

Hırsızlık suçunun ispat vasıtalarına da yer veren müellif şahit ve ikrarın yanı sıra yemin-i merdûde ve karinenin bazı mezheplerce hırsızlık suçunun ispatı için vasıta olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Yazar ayrıca ceza, çalınan malın tazmini ve cezayı düşüren haller gibi konulara da temas etmektedir.

Hirâbe suçunun tanım ve mahiyetin ele alan yazar, hirâbe konusunda mezheplerin farklı tarifler yaptığını; bu tanımlarda yer alan ortak ifadelerden hareketle, hirâbe'nin güç ve otorite sahibi bir kişi veya grup tarafından insanların sefer veya seyahatlerine engel olmak, yolcuların mallarını almak veya canlarına kastetmek amacıyla cebren ve alenen yolların kesilmesi şeklinde tarif edilebileceğini ifade etmektedir. (s. 228)

Yine hirâbe suçunun kapsamıyla ilgili tartışmalara yer veren yazar, İbnü'l-Arabî'nin ırz ve namusa yönelik ihlallerin mala yönelik olan ihlallerden çok daha ağır ve çirkin olduğunu, bu sebeple insanların ellerinden mallarının alınmasına razı olabileceklerini ama hiçbir kimsenin elinden karısı ve kızının gaspedilmesini kabul edemeyeceğini dolayısıyla, bu tür eylemleri hirâbe suçu kapsamında değerlendirdiğini hatta hirâbe suçunun cezasını düzenleyen ayette daha ağır bir ceza öngörülseydi, ırza geçme amacıyla kaçırma fiilleri hakkında olurdu dediğini nakletmektedir. Ayrıca Mâlikî fakihlerinin suikast yoluyla gerçekleştirilen katl fiillerini de (katlü'l-ğıyle) hirâbe suçu kapsamında değerlendirdiklerini ifade etmektedir. Çağdaş kimi İslâm bilginlerinin hirâbe suçunun çerçevesini daha da genişlettiklerini, çete şeklinde örgütlenip bir araya gelen, kadınları kaçırmak veya dinen ve kanunen yasaklanan uyuşturucu maddeleri toplama amacıyla teşkil edilen örgütlenmelerin, Allah'ın ahkâmıyla hükmeden Müslüman yöneticilere karşı isyan eden, İslâm ülkesinde yaşayan halka korku salan ve bu insanların can, mal ve dokunulmaz haklarına tecavüz fiillerini hirâbe kapsamında mütalaa ettiklerini ifade etmektedir. (s. 229)

Hirâbe-bağy arasındaki ilişkiye de değinen yazar, hirâbe suçunda korunan hükûkî yararın kamu düzeni, emniyet ve asâyişin korunması, yol güvenliği ve seyahat özgürlüğünün temini, insanların, can, mal ve ırzlarının güvence altına alınması olduğunu belirtmektedir. Hirâbe suçunun cezasını düzenleyen ayette öngörülen cezaların “veya, yahut” anlamına gelen “و” edatıyla birbirine bağlanmış olmasının devlet başkanına veya hâkime bu cezalardan birini tercih ve takdir yetkisi tanınıp tanınmadığı konusundaki ihtilafa değinen yazar, Cumhur ile Mâlikî hukukçuların konuya bakışını da ortaya koymaktadır. (s. 240)

İrtidât suçunun tarif ve mahiyetinin yanı sıra suçun unsurlarına da yer veren yazar, dinden dönme suçuna öngörülen cezalara ve konuyla ilgili klasik ve çağdaş yaklaşımlara değinmiş, özellikle çağdaş araştırmacıların meseleyi din ve vicdan hürriyeti bağlamında meseleye yaklaşarak öngörülen cezaya karşı çıkıp tümünden reddedenler olduğu gibi ta'zir kapsamında görenlerin de olduğunu, meseleyi savaş hukukuyla irtibatlandırıp irtidatı basit ve nitelikli ayırımına tabi tutarak cezanın da farklı olması gerektiği görüşüne sahip hukukçuların da bulunduğunu ifade etmektedir. (s. 261 vd.)

Bağy suçunun siyasî nitelik arz ettiğini, âdî ve bireysel nitelikli siyasî suçların bağy kapsamında değerlendirilemeyeceğini, fiilin bağy sayılabilmesi için örgütsel ve kitlesel olması, bütünüyle yönetimi devirme, iktidarı ele geçirmeye matuf olması ve nihayet bu hareketin bir iç savaş durumu arz etmesi gerektiğini ifade eden yazar bağy suçunda korunan hukukî yararın siyasî iktidar düzeni yani merkezî hükûmetin korunması olduğuna işaret etmektedir. Suçu oluşturan unsur ve şartlara da değinen müellif, bu başlık altında devlete karşı işlenen siyasî suçlardan olması yönüyle, bir Müslümanın, Müslümanlar ve kendi devleti aleyhine veya İslâm düşmanları lehine casusluk faaliyetinde bulunmasının hükmüne de yer vermektedir.

Kıyas suç ve cezalarının ele alındığı üçüncü bölümde yazar, bu tür suçları adam öldürme ve müessir fiiller şeklinde ikiye ayırmakta, meselenin hukukî dayanaklarına yer verdikten sonra adam öldürme suçunda korunan hukukî yararın insan hayatının dokunulmazlığı olduğunu ifade etmektedir. Bu başlık altında adam öldürme suçunun çeşitlerine, suçun unsurlarını ele alan yazar kasten adam öldürme suçuna öngörülen aslı, bedelî ve tebeî cezalara derinlemesine temas etmektedir. Aynı şekilde kastın aşılması suretiyle katl, hataen öldürme, hükmen hata kabul edilen öldürme ve tesebbüben öldürme çeşitlerini de inceleyen yazar diyet, ağırlaştırılmış diyet, âkile gibi kavramlara ve bu konudaki ihtilaflara da yer vermektedir.

Müessir fiiller başlığı altında vücut bütünlüğüne yönelik ihlalleri ele alan yazar, bu tür fiillerin yasaklanması ve suç sayılmasının hukukî dayanaklarına da yer vermektedir. Öngörülen cezaların yanı sıra müessir fiiller neticesinde vücudun çeşitli bölgelerinde meydana gelen yaraları tek tek zikrederek, tanımlarını yapmaktadır. Bu tür yaralamaların cezası olarak erş kavramına değinen yazar, erşin mukadder ve gayr-ı mukadder (hükümet-i adl) şeklinde ikiye ayrıldığını ifade ederek konuyu nihayet erdirmektedir.

Son bölümde ise ta'zir suç ve cezalarını ele alan yazar, ta'zirle ilgili yapılan tanımlarda terbiye ve ıslah metodu anlayışının öne çıkarıldığını ifade etmektedir. Kanunîlik unsurunun ta'zir suçlarında da mevcut olduğunu ve bunun naslardan hukukî dayanaklarının bulunduğunu ifade eden müellif, ta'zir cezalarının varlığının İslam hukukunun donuk ve statik olduğu iddialarının aksine kamu yararına göre her çağa uygun, gelişmeye açık ve kabiliyetli dinamik bir hukuk olduğunu gösteren önemli bir alan olduğunu söylemektedir. Ta'zir suçlarına öngörülen cezaları bedenî, hürriyeti bağlayıcı ve mâlî cezalara olmak üzere üç kısma ayrılabilceğini; bedenî ceza kapsamında siyâseten katl ve celde; hürriyeti bağlayıcı cezalar arasında hapis ve sürgün; malî cezalar arasında da malın müsâdere edilmesi veya suçlunun para cezasına çarptırılması gibi müeyyidelerin zikredilebileceğini belirtmektedir. Müellif çalışmasını sonuç kısmıyla noktalamaya çalışmıştır.